

*В. М. Волошенко,
здобувач кафедри державного управління і менеджменту, Національна академія
державного управління при Президентові України НАДУ, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

V. Voloshenko,
Postgraduate the Department of Public Administration and Management National Academy of Public Administration
under the Office of the President of Ukraine, Kyiv

FEATURES OF MANAGEMENT OF COMPETITIVENESS OF TOURISM IN UKRAINE

У статті досліджено особливості розвитку підприємств туристичної сфери, розглянуто основні чинники, що визначають конкурентоспроможність туристичної галузі України на світовому ринку. Здійснено дослідження концептуальних підходів до формування стратегії конкурентоспроможності у сфері туризму.

The article investigated the features of tourist companies, the basic factors that determine the competitiveness of of tourism industry in Ukraine in the global market. Research of conceptual approaches to strategy formation competitiveness in tourism.

Ключові слова: конкурентоспроможність туристичного підприємства, конкурентоспроможність туристичних послуг, стратегії розвитку.

Key words: competitiveness of tourism enterprises competitiveness of tourist services, strategy development.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В останні роки все більшого значення набуває туризм у житті світового суспільства, який упродовж усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце в світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, кількістю зайнятих, обсягом експорту послуг, в якості джерела доходів для національного бюджету. Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними лікувальними та історико-культурними ресурсами, що викликають значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. Але на міжнародному туристичному ринку національний туристичний продукт та природні лікувальні ресурси України оцінюються як менш привабливі і конкурентоспроможні, ніж в інших країнах, де спостерігається загальносвітова тенденція до посилення ролі держави у забезпеченні розвитку туризму і курортів [2].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основні проблеми розвитку туризму, що існують в Україні, пов'язуються з відсутністю чіткої державної політики, спрямованої на розвиток туризму. Проблемою в управлінні туризмом є недосконалість правового регулювання у сфері управління розвитком туризму на регіональному та місцевому рівнях та відсутність планів комплексного розвитку туристичних зон. Умовою тривалої успішної діяльності підприємства є його цілеспрямований керований розвиток, який відбувається за допомогою відповідних способів розвитку як організованої послідовності дій, наслідком виконання яких є позитивні зміни в діяльності підприємства, що забезпечують цільовий контрольований перехід підприєм-

ства з поточного стану до майбутнього, більш досконалого, якісно нового, який характеризується зміцненням потенціалу підприємства, набуттям нових можливостей, здатністю вирішувати принципово нові завдання або застосувати нові способи вирішення існуючих завдань. Реформи, пов'язані з ринковою трансформацією економіки, визначили необхідність удосконалення всієї системи управління розвитком підприємств туристичного бізнесу. Сучасний стан і процеси розвитку туристичного бізнесу показують, що цей сегмент ринкової економіки має позитивні перспективи. Необхідно їх використовувати, що вимагає ефективного управління розвитком підприємств туристичного бізнесу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення регулювання стратегічного розвитку туризму на прикладі Кримського регіону, розкрити сутність та зміст поняття "конкурентоспроможність" у туристичній діяльності; дослідити принципи та етапи формування стратегії конкурентоспроможності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Загальні питання управління розвитком конкурентоспроможністю туристичної галузі в туристичній сфері та його специфікою розглянуті у наукових працях багатьох західних дослідників — Р. Бартон, Д. Боуена, Ф. Котлера, А. Маршала, Д. Мейкенза, Н. Пірсі, М. Портера, Н. Реймерса, Ч. Робінсона, В. Сміта, Д. Уокера, Г. Харріса та ін., а також вітчизняних вчених, а саме: П. Єгорова, Н. Кабушкіна, Є. Каропової, Р. Каплан, Г. Михайліченко, Л. Потрашкової

та інших. Недостатньо вивченими, водночас, залишаються питання щодо комплексної оцінки конкурентоспроможності курортно-рекреаційних комплексів регіонів, виявлення і визначення дії різних за своєю природою і суперечливих за характером впливу чинників на рівень конкурентоспроможності курортно-рекреаційних комплексів регіонів, формування дієвих механізмів підвищення її рівня.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відсутність системи контролю за діяльністю суб'єктів курортної сфери, повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму, невідповідність міжнародним стандартам якості надання послуг свідчать про недостатність державної підтримки та відсутність механізмів комплексного підходу до управління національним туристичним продуктом на внутрішньому і міжнародному ринку туристичних послуг. Найважливішим завданням на цьому шляху є забезпечення формування у сфері туризму сталої державної ідеології, спрямованої на раціональне і ефективне використання природних, історико-культурних та соціально-побутових ресурсів для розвитку в'їзного і внутрішнього туризму. Необхідність розвитку цієї галузі в Україні, у тому числі в'їзного та внутрішнього туризму, зумовлена об'єктивною потребою збереження навколишнього середовища, природних ресурсів, культурної спадщини, людського потенціалу та його духовності, розв'язання проблем зайнятості та безробіття. Основними причинами неефективної реалізації конкурентних переваг унікального ресурсного потенціалу України є: низька якість складових національного туристичного продукту: значна частина природних територій та об'єктів культурної спадщини непристосована для туристичних відвідувань, туристична інфраструктура в цілому не відповідає якісним параметрам, а туристичні послуги — вимогам щодо якості обслуговування; відсутність комплексної політики держави, не сформованість раціональних форм державного управління у сфері туризму і діяльності курортів, невідповідність нормативно-правового та організаційно-фінансового забезпечення сучасним потребам населення та економіки держави, існуючим параметрам туристичного потоку, тенденціям розвитку туризму.

Стримуючими чинниками сталого розвитку туризму і курортів є відстала маркетингова стратегія просування національного туристського продукту на зовнішні туристські ринки, мізерний асортимент туристського продукту, висока вартість і стан транспортного обслуговування, неконтрольована державою ситуація в політиці цін і тарифів на туристичні та курортні послуги, відсутність пільгових кредитів і податкових пільг (канікул) для турфірм, що займаються розвитком внутрішнього і соціального туризму та ін. Відсутність повної, достовірної та актуальної інформації щодо туристичних ресурсів, конкурентних переваг вітчизняного туристичного потенціалу і цільових туристичних ринків унеможливає формування туристичного іміджу країни, якісного національного продукту та проведення ефективних заходів з його просування. Проблеми українського туризму багато в чому пов'язані з його слабким науковим забезпеченням і якістю професійної туристичної освіти.

В Україні прийнято Державну цільову соціальну програму розвитку в спортивній та туристичній інфраструктурі у 2011—2022 роках та Стратегію розвитку туризму і курортів, які передбачають розвиток туристичного потенціалу України та створення сучасного високоефективного і конкурентоздатного туристичного комплексу, що забезпечує широкі можливості для задоволення потреб українських та іноземних громадян в туристичних послугах. У них зазначається, що метою розвитку туризму в Україні є створення сприятливого організаційно-правового й економічного середовища для розвитку цієї галузі, формування конкурентоспро-

можного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту на основі ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу України, забезпечення її соціально-економічних інтересів і екологічної безпеки. Для її реалізації необхідно вирішити такі основні завдання: впровадити ефективні механізми фінансово-економічного регулювання розвитку галузі туризму; визначити шляхи, форми та методи стимулювання розвитку підприємництва в цій сфері; створити, з урахуванням соціально-економічних інтересів держави, ефективну модель інвестиційної політики в галузі туризму; удосконалити організаційні структури управління галуззю туризму; забезпечити раціональне використання та відновлення природного та історико-культурного середовища; прийняти екологічні регламенти та затвердити допустимі норми освоєння туристичних ресурсів, розробити механізми їх дії та запровадити в практику управління [1].

На нашу думку, сьогодні існують всі необхідні передумови для розвитку галузі туризму в Україні, на який впливають як позитивні, так і негативні фактори, пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні та світі. До позитивних факторів розвитку ринку туристичних послуг відносять: стабільність і відкритість політики та економіки, зростання суспільного багатства і доходів населення, скорочення робочого і збільшення вільного часу, розвиток транспорту, засобів комунікацій та інформаційних технологій, посилення урбанізації, побудова інтелектуального суспільства, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, зміцнення позицій України на світовому туристичному ринку, спрощення та гармонізація податкового, валютного, митного, прикордонного та інших форм регулювання, стимулювання туризму для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів і малозабезпечених сімей шляхом надання пільг, сприяння розвитку індустрії як пріоритетної туристичної діяльності. До негативних факторів розвитку ринку туристичних послуг відносять: напруженість у міжнародних відносинах, нестабільність політики та закритість економіки, стагнація економіки та падіння добробуту населення, непорядкованість туристичних ресурсів, нерозвинутість індустрії туризму, нераціональне використання культурно-історичної і культурної спадщини й довкілля, низький рівень доходів населення та нестача вільного часу, забруднення навколишнього середовища і екологічна небезпека, недооцінка ролі туризму в інтелектуалізації суспільства, відсутність ефективних стимулів інвестування розвитку індустрії туризму на рівні світових стандартів, недооцінка ролі туристичного бізнесу в наповненні бюджету. Сталий розвиток туризму і курортів можливий при умові існування рівноваги між збереженням природних і історико-культурних ресурсів, економічними інтересами і соціальними потребами та розвитком туризму, а також, за умови створення сприятливих умов для формування якісного національного туристичного продукту. Ефективне використання наявного ресурсного потенціалу може бути забезпеченим через запровадження комплексного управління туристичними ресурсами, туристичне районування, встановлення системи пріоритетів. Конкурентоспроможність національного та регіональних туристичних продуктів можлива через запровадження нормативних вимог до основних, найважливіших для туриста (як споживача), параметрів якості будь-яких об'єктів туристичних відвідувань та основних туристичних послуг, незалежно від їх категорії або рівня обслуговування. Вплив держави на природоохоронні, економічні та соціальні чинники, повинен здійснюватися через реорганізацію системи та зміну механізмів управління на державному та місцевому рівнях, запровадження стратегічного планування, відповідне нормативно-правове, регуляторне, інституційне, науково-методичне, фінансове забезпечення, тощо. При цьо-

му, стратегічне планування у сфері туризму необхідно здійснювати на основі стратегії соціально-економічного розвитку країни, що забезпечує його цільову спрямованість на покращення якості життя населення, як основний показник оцінки сталого розвитку [4, с. 65].

Метою стратегічного планування розвитку діяльності підприємств туристичного бізнесу є формування пріоритетних напрямків розвитку підприємств туристичної галузі шляхом визначення оптимальних умов, що забезпечують ефективне їх функціонування на ринку послуг. На етапі стратегічного планування доцільно розробляти декілька альтернативних стратегій розвитку. Обирати ж найкращу слід, виходячи з максимального ефекту від її впровадження та з найменшого ризику. Для реалізації поставлених завдань стратегічного планування розвитку туристичного підприємства необхідно вирішити такі тактичні завдання управління розвитком діяльності підприємств туристичного бізнесу: підвищення якості обслуговування клієнтів; адаптація до потреб ринку шляхом активного цілеспрямованого впливу на потреби клієнтів; максимізація доходів; оптимізація витрат, розробка мотивації та критеріїв оцінки роботи персоналу, планування видів діяльності підприємства; моніторинг основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства з позиції підтримки ліквідності та платоспроможності; розробка організаційної структури і фінансової системи підприємства; регулювання цінової політики в різні сезони; інтенсивний розвиток реклами. Першочерговими заходами мають стати: вдосконалення системи нормативно-правового забезпечення ефективного функціонування ринку туристичних послуг; розвиток матеріально-технічної бази туристичної галузі; впровадження міжнародних стандартів у туристичній сфері з системним контролем якості турпослуг; моніторинг суб'єктів туристичної діяльності; інформаційне забезпечення туристичного бізнесу; підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних проводити ефективний маркетинг національних туристичних продуктів на міжнародних ринках. Досвід провідних європейських туристичних країн стверджує, що тільки за умов комплексної державної підтримки та стимулювання розвитку галузі можна забезпечити стабільну основу для формування висококонкурентного національного ринку туристичних послуг.

Можливості управління, що забезпечують забезпечення конкурентоспроможності туристичної галузі з певною ефективністю за рахунок існуючих ресурсів, залежать від рівня організації управління, який характеризує ефективність організаційних структур управління та управлінських рішень, які приймаються; матеріальних і моральних стимулів управління; соціально-психологічних умов регулювання діяльності працівників; професійно-кваліфікаційних характеристик управління, що полягають у використанні відповідних професійних знань і технологічних можливостей для цілеспрямованого прогнозування, планування та регулювання туристичної діяльності регіону. Передумовою подальшого розвитку вітчизняного туризму відповідно до тенденцій міжнародного ринку туристичних послуг є залучення до міжнародної законодавчої та нормативно-правової бази туризму, передових надбань найбільш розвинутих туристичних індустрій, впровадження стандартів якості туристичного обслуговування, прогресивних технологій та методів підвищення кваліфікації туристичних кадрів і практики формування організаційно-економічних механізмів ефективного функціонування туристичної індустрії.

ВИСНОВКИ

Зрозуміло, що сучасний стан розвитку туристичної індустрії в Україні не відповідає наявному потенціалу туристичних ресурсів, низькою є її економічна ефективність. Для підвищення конкурентоспроможності сфери туризму і ку-

рортів необхідно посилити роль держави у цій сфері з одночасним формуванням ефективної моделі співпраці держави, бізнесу та суспільства. Подолання наявних негативних тенденцій, створення системних і комплексних передумов для розвитку туризму і курортів, поліпшення функціональної та технічної якості складових національного та регіональних туристичних продуктів повинні стати пріоритетами забезпечення сталого розвитку країни в цілому та вагомою складовою у вирішенні питань підвищення рівня життя населення. Формування та реалізація організаційно-управлінського механізму управління розвитком туристичних регіонів дозволить забезпечити конкурентоспроможність туристичної галузі країни при раціональному використанні обсягів ресурсів і максимізації кінцевого результату.

Отже, цілі та завдання управління розвитком можуть бути досягнуті тільки шляхом умілого та ефективного впливу суб'єкта управління на відповідні об'єкти шляхом реалізації певних функцій управління в їх взаємозв'язку. Реалізація основних напрямів розвитку ринку туристичних послуг стимулюватиме туристичну діяльність в Україні, посилить взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами соціального, економічного та культурного розвитку окремих регіонів і всієї країни, що в свою чергу, сприятиме зростанню авторитету України на світовому ринку туристичних послуг, зміцненню економіки країни, наповненню державного бюджету, створенню потужної туристичної галузі, зростанню добробуту українських громадян, збереженню історико-культурної спадщини, піднесенню духовного потенціалу суспільства.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. N 70. "Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011-2022 роках" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. "Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів". Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008 р. n 1088-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 01.08.2013 № 638-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект "Підтримка децентралізації в Україні — DESPRO. — К.: ТОВ "Софія-А". — 2012. — 88 с.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution "Government social program of development in Ukraine sporting and tourist infrastructure in the years 2011-2022", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 25 Jan 2014).
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2008), Order "On approval of the Development Strategy of Tourism and Resorts", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 25 Jan 2014).
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Order "On approval of the Concept of the State program of development of tourism and resorts in the period to 2022", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua> (Accessed 25 Jan 2014).
4. Berdanova, O. and Vakulenko, V. (2012), Strategichne planuvannya misceвого rozvytku [Strategic planning of local development], DESPRO Sofy'ya-A, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 09.02.2014 р.*